

kršćanskoj Europi potpirivali su, osim papa, habsburški katolički vladari te je taj obrazac uklopljen i u najveći dio onovremene europske produkcije o Osmanlijama. Međutim, nasuprot većini može se naći i pojedinaca koji su Osmansko Carstvo pokušali sagledati što je moguće objektivnije. Oni se pak, poput Dubrovčanina Ludovika Crijevića Tuberona, dive skromnosti Osmanlija u svakodnevnom životu, njihovoj odanosti vladaru i pokornosti prema Bogu, pravednosti i dobroj organizaciji države – vrlinama koje se u vrlo rijetkim slučajevima mogu prepoznati u onovremenoj kršćanskoj Europi.

Nikola Iljanović svojim se latinskim djelcem *Relatio status Ottomanicae domus, quae officialium constitutionem serviendique conditionem concernit*, kojeg je analiza tema ove knjige, svrstao negdje između te dvije grupe ili, bolje rečano, i u jednu i u drugu. Među klasične protuturske govore svrstavaju ga završne od 29 stranica njegova teksta stavljene pod naslov *Exhortatio contra Turcas* ili u prijevodu Borisa Nikšića *Bodrenje protiv Turaka*, gdje se autor po poznatom obrascu zalaže za pokretanje sveopćeg rata kršćana protiv Osmanlija. Današnjem čitatelju interesantniji će biti prvi dio djela u kojem Iljanović opisuje ustroj Osmanskog Carstva, njegovu središnju upravu, vojsku i zakone. Budući da je Iljanović kao osmanski zarobljenik dopao u onih 20% sužnjeva koji su po šerijatskom zakonu pripadali sultanu, te je godine provodio u zarobljeništvu na dvoru i utoliko je njegov opis zanimljiviji i značajniji. Osobno je svjedočanstvo autora to što ovaj spis izdvaja iz niza ranonovjekovnih "povijesti" Osmanskog Carstva. No i siromašnost opisa i jezika, tako netipični za pisce koji baštine humanističku naobrazbu, također ističu Iljanovićev rad od većine sličnih. Stoga je za razumijevanje samog djela, ali i vremena u kojem je ono nastalo, nem-

jerljiva zasluga Borisa Nikšića. On je, "iskopavši" Iljanovićev tekst sa zabačenih polica Austrijske nacionalne knjižnice u Beču, djelu vratio život. Vrsnim prijevodom ublažio je prvotnu krutost riječi izvornika, a s nekoliko popratnih studija kontekstualizirao Iljanovićovo djelo. Nikšić je, na nadasve jasan način, djelo stavio u relaciju prema vremenu u kojem je nastalo te prema literaturi kojoj pretendira pripadati. Zahvaljujući Nikšićevom radu knjiga *Osmansko Carstvo 17. stoljeća očima bivšeg zarobljenika* pripada u red onih čija je kvaliteta obrnuto proporcionalna broju stranica teksta. A ovo je, barem za hrvatsku historiografiju, vrlo tanka knjiga!

Damir Matanović

* * *

FRANJO EMANUEL HOŠKO, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*. *Analecta Croatica christiana*, sv. 34 (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2001), 495 str.

Knjiga *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj* Franje Emanuela Hoška tematski se nastavlja na njegovu knjigu *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* koja je 2000. godine također objavljena u ediciji *Analecta Croatica christiana*. Nova knjiga fra Emanuela Hoška pruža autorovo viđenje uloge franjevaca u pastoralnom i društvenom životu kontinentalne Hrvatske od njihovog dolaska u srednjem vijeku sve do osnivanja Provincije sv. Ćirila i Metoda početkom 20. stoljeća. Knjiga se sastoji od 2 poglavlja kojima prethodi uvod, a završava zaključnim razmatranjem.

Dugačko povijesno razdoblje od 13. stoljeća, kada franjevci dolaze u Hrvatsku, sve do početka 20. stoljeća,

karakterizirale su brojne promjene koje su prisiljavale franjevence da se prilagođavaju novim uvjetima i da odgovaraju na nove izazove vremena. Autor dijeli povijest djelovanja franjevacu u kontinentalnoj Hrvatskoj u tri velika razdoblja: visoki srednji vijek u kojem su franjevci pomagali Crkvi kako bi izgradila temelje svojeg pastoralnog djelovanja, zatim novi vijek koji obilježavaju s jedne strane potridentska obnova, a s druge osmanska osvajanja, te na kraju, razdoblje poslije Francuske revolucije prožeto tzv. obnovnim katoličanstvom. Sve tri faze imaju svoje odlike, ali ih u sebi ujedinjuje franjevačka posvećenost zavjetima siromaštva i poniznosti koja je utemeljila njihovo mjesto u društvu rastrganom političkim krizama, ratovima i društvenim nepravdama.

Autor ukazuje da je već u prvim stoljećima svojeg djelovanja u kontinentalnoj Hrvatskoj, u vrijeme visokog srednjeg vijeka, franjevci pružili Crkvi u Hrvata toliko potrebnu unutrašnju reformu koja je spriječila velike lomo-ve. Razdoblje ratovanja s Osmanskim Carstvom vrijeme je najvećih iskušenja, ali autor pokazuje da je upravo to razdoblje potvrdilo mjesto franjevacu u duhovnom životu Hrvata. Snažan dojam ostavlja činjenica da su franjevci i u to vrijeme komunicirali s najvišim državnim dužnosnicima Habsburške Monarhije, ali su istovremeno ostajali uz narod u najtežim vremenima epidemija i osmanskog ugnjetavanja. Nesretna sudbina srednjovjekovne Ugarsko-hrvatske države otvorila je iznena- da velik prostor za franjevence Bosne Srebrene koji su područje svojeg djelovanja proširili na ogroman prostor od Budima do Jadranskog mora. Razdoblje katoličke obnove nastupilo je nakon desetljeća teških udaraca koje su franjevci pretrpjeli od strane Marije Terezije i njenog sina Josipa II. Nakon desetljeća oduzimanja župa i potiskivanja

iz društvenog života, franjevci su početkom 19. stoljeća uspjeli skupiti snage i krenuti novim putem koji im je povratio mjesto što su do kraja 17. stoljeća uživali. Preispitivanje vlastitog mjesta u društvu i Crkvi dovelo je do duhovne obnove i reforme ustroja reda. Ova je faza i simbolički završena 1900. godine osnivanjem Provincije sv. Ćirila i Metoda, čime počinje novo doba. Ova je knjiga još jedan autorov prilog afirmiranju franjevačke povijesti u Hrvatskoj čime se otkriva važan dio hrvatske crkvene, društvene i kulturne povijesti.

Robert Skenderović

* * *

ANTUN STOJANOVIĆ,
Opisanje mog života. Memoarski zapis o Osijeku (1822.-1866.),
priredio Stanislav Marijanović
(Osijek: Matica hrvatska, 2000).

Opisanje mog života je autobiografsko-dnevnički zapis kojeg je istaknuti osječki političar i pravnik Antun Stojanović napisao u namjeri da obiteljska povijest ostane u sjećanju njegovih unuka i praunuka. Pisan kroz subjektivno-nocentričnu rekonstrukciju vlastitih sjećanja zapis je prije svega Stojanoviće-va apologija samom sebi. Iako je kao takav bio namijenjen privatnom obiteljskom prostoru, on danas dobro funkcionira i u javnom prostoru kao izvor za književna, povijesna, etnološka, sociološka i kulturološka istraživanja. Žanrovski gledano Stojanoviće-va se knjiga sjećanja do 1849. može odrediti kao autobiografija, a nakon toga kao neredoviti memoarsko-dnevnički zapis. Kao izvor za rekonstrukciju najranije obiteljske povijesti on koristi "obiteljsko predanje", a ta *oral history* u njegovoj knjizi zadobiva svoj fiksni